

KS. RYSZARD KAMIŃSKI

PROBLEMY DYSKUTOWANE W TEOLOGII PASTORALNEJ

Koncepcja teologii pastoralnej ulega ciągłemu rozwojowi. Wynika to z praktycznego charakteru tej dyscypliny i jej związku z działalnością zbawczą Kościoła w określonym miejscu i czasie.

Współcześnie ucichły tradycyjne spory nad samodzielnością teologii pastoralnej oraz jej naukowym i teologicznym charakterem. Nadal jednak trwa dyskusja w sprawie nazwy tej dyscypliny i jej specyficznego charakteru, zasady formalnej teologii pastoralnej i wewnętrznego związku jej dyscyplin częściowych, stosunku teologii pastoralnej do innych dyscyplin naukowych, związku między teorią i praktyką kościelną oraz stosunku praktycznej działalności Kościoła do działalności w świecie. Od rozwiązania tych kwestii zależeć będzie w znacznej mierze dalszy rozwój teologii pastoralnej.

I. TEOLOGIA PASTORALNA CZY TEOLOGIA PRAKTYCZNA?

Zainteresowanie nazwą tej dyscypliny trwa w Kościele od połowy XIX wieku, kiedy to Antoni Graf (†1867) po raz pierwszy zaproponował na określenie teologii pastoralnej nową nazwę – „teologia praktyczna” Problem zaostrzył się od czasu działalności naukowej Franza Xavera Arnolda

(†1965) oraz wydania przez niemieckich i austriackich pastoralistów podręcznika *Handbuch der Pastoraltheologie*¹ Według redaktorów tegoż podręcznika terminem odpowiednim na określenie teologii pastoralnej jest „teologia praktyczna” F. X. Arnold i inni przedstawiciele szkoły tybindzkiej przedkładali tę nazwę nad inne, ponieważ jej przedmiotem jest wspólnota Kościoła, do której przynależy cały lud Boży, a nie tylko hierarchia kościelna. W tak rozumianej teologii pastoralnej ważna jest działalność całego Kościoła, a nie tylko jego części – duchownych, jak to było w tradycyjnej teologii pastoralnej.

Obecnie w krajach języka niemieckiego prawie powszechnie używa się nazwy „teologia praktyczna”, chociaż niektóre, wydane w ostatnich latach podręczniki tej dyscypliny noszą tytuł „teologia pastoralna”² W publikacjach z kręgu języka francuskiego, włoskiego, hiszpańskiego i angielskiego na określenie interesującej nas dyscypliny teologicznej stosowane są obie nazwy³

W Polsce przeważa stosowanie terminu „teologia pastoralna”⁴ Ponieważ jednak dla wielu ludzi nazwa ta kojarzy się z działalnością hierarchii, a nie całego ludu Bożego, dlatego zasadne wydaje się zastępowanie jej terminem „teologia praktyczna” jako bardziej adekwatnym do posoborowego rozumienia podmiotu działalności zbawczej Kościoła. Zmiana nazwy „teologii pastoralnej” na „teologia praktyczna” powinna być związana z pewnymi inicjatywami formacyjnymi. Wielu duszpasterzy przywiązanych jest do nazwy „teologia pastoralna” a nawet – w przypadku starszych kapłanów – „teologia pasterska” Każde określenie tej dyscypliny zawiera odpowiednie spojrzenie na jej istotę, cel, przedmiot materialny i formalny.

Formacja pastoralna powinna dotyczyć wyjaśnienia nowej nazwy tej dyscypliny – „teologia praktyczna” Należy wyjaśnić istotę i specyfikę tak rozumianej dyscypliny naukowej. Z nazwy „teologia praktyczna” wcale nie wynika, że inne dyscypliny teologiczne pozbawione są elementu praktycz-

¹ *Handbuch der Pastoraltheologie. Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart.* Hrsg. von F. X. Arnold, F. Klostermann, K. Rahner, V. Schurr, L. Weber. Bd. 1-5. Freiburg im Br. 1964-1972.

² Zob. J. Müller. *Pastoraltheologie. Ein Handbuch für Studium und Seelsorge.* Graz-Wien-Köln 1993; P. M. Zuhlen. *Pastoraltheologie.* Bd. 1-4. Düsseldorf 1989-1990.

³ Zob. np. M. Midali. *Teologia pastorale o pratica.* Roma 1991

⁴ Tę rację wzięto pod uwagę przy wyborze tytułu nowo wydanego podręcznika. Zob. *Teologia pastoralna.* Red. R. Kamiński. T. 1. Lublin 2000.

nego. Nie wynika także, że teologia praktyczna jest przeciwstawieniem nauk „teoretycznych” w tym znaczeniu, jakoby te ostatnie nie były praktyczne i nie miały nic wspólnego z działalnością, a teologia praktyczna nie wymagała teorii wypracowanej za pomocą metod poznania teoretycznego. W teologii pastoralnej (praktycznej) przedmiotem badawczym są modele teologiczne, imperatywy i programy działania, w których ustaleniu teologia pastoralna korzysta z osiągnięć teologii systematycznej.

II. SPECYFIKA TEOLOGII PASTORALNEJ

Własnym przedmiotem materialnym teologii pastoralnej jest życie i działalność Kościoła w warunkach współczesności. Przedmiot ten widziany jest w opcji soborowego nauczania o Kościele jako wspólnocie ludu Bożego i Mistycznym Ciele Chrystusa. Teologia pastoralna prowadzi refleksję naukową nad działalnością zbawczą tak rozumianego Kościoła. Przez tę działalność urzeczywistnia się Kościół w określonej rzeczywistości historyczno-społecznej.

O specyficie teologii pastoralnej decyduje jej praktyczny i zarazem normatywny charakter. Ważne dla teologii pastoralnej jest pytanie, czy Kościół, aktualizujący swoją działalność w określonych warunkach miejsca i czasu, realizuje w swojej strukturze, celach, formach i metodach działania, w osiągniętych rezultatach i w życiu członków – zbawczą misję, do której został powołany. Odpowiedź na to pytanie musi – z jednej strony – zawierać odniesienie do Objawienia Bożego i nauk teologicznych, a z drugiej strony – do konkretnej sytuacji. Oba elementy, normatywny i praktyczny, stanowią w badaniach teologiczno-pastoralnych jedną całość⁵

Teologia pastoralna jest nauką praktyczną ze względu na swój przedmiot, czyli działalność zbawczą Kościoła jako wspólnoty ludu Bożego. Dlatego zajmuje się ona badaniem rzeczywistości społecznej i indywidualnej i poznaniem warunków miejsca i czasu, w których dokonuje się działalność zbawcza Kościoła, poznaniem historycznego doświadczenia duszpasterskiego Kościoła i wszystkiego, co rzuca światło na postawy i zachowania poszczególnych ludzi i społeczności. Skuteczna działalność Kościoła

⁵ Tamże s. 20.

zakłada znajomość rzeczywistości społecznej, historycznej, religijno-duszpasterskiej i psychologicznej, czyli znajomość osób i grup ludzi, na które Kościół oddziałuje. Refleksja pastoralna musi opierać się na znajomości rzeczywistości podlegającej ciągłym zmianom⁶. Te same formy oddziaływania duszpasterskiego mogą mieć w zmienionych uwarunkowaniach historycznych, społecznych, religijnych itd. różną wymowę i skuteczność w osiągnięciu celu.

Teologia pastoralna jest nauką *n o r m a t y w n ą*, gdyż wypracowuje normy i zasady, którymi powinny kierować się wspólnoty eklezjalne i ich reprezentanci w różnych dziedzinach i na różnych szczeblach działalności eklezjalnej. Normy i zasady działalności Kościoła są formułowane w świetle Objawienia Bożego i nauczania Kościoła współczesnego. Są one kryteriami oceny aktualnej reakcji Kościoła na wezwania do urzeczywistniania się Kościoła i jego posłannictwa w obecnym czasie. Na podstawie tych norm i zasad ustala się imperatywy dla działalności Kościoła na dziś i na najbliższą przyszłość.

Specyfika teologii pastoralnej polega także na tym, że zasady i wnioski pastoralne *c z e r p i e o n a z d w ó c h ź r ó d e ł*: Objawienia Bożego oraz doświadczenia wspólnot religijnych i poszczególnych wiernych. Zadaniem teologii pastoralnej jest opracowanie zasad określających zbawczą działalność Kościoła we współczesnym świecie. Dlatego najpierw poznaje ona, jakie wymogi stawia Objawienie Boże i nauczanie Kościoła dziełu realizacji zbawczej misji Kościoła na różnych szczeblach działalności pastoralnej. Badania te służą poznaniu celów, treści, środków i metod duszpasterskich. Następnie w świetle wspomnianych zasad oraz doświadczenia wspólnot religijnych teologia pastoralna prowadzi refleksję nad poszczególnymi formami działalności zbawczej Kościoła, aby ocenić wartość form duszpasterskich aktualnie stosowanych i sformułować wskazania na przyszłość.

⁶ J. M a j k a. *Metodologia nauk teologicznych*. Wrocław 1981 s. 207-208.

III. KONCEPCJA TEOLOGII PASTORALNEJ

Znaczenie teologii pastoralnej wzrosło w okresie po Soborze Watykańskim II. Dyscyplina ta rozwija się jako refleksja nad działalnością Kościoła w kontekście aktualnych uwarunkowań społeczno-kulturowych. Pastoralisci są zgodni, że współczesnej teologii pastoralnej nie można sprowadzić do nauki stosowanej, do recept moralno-prawnych oraz wskazań liturgiczno-pastoralnych i ascetycznych. Zadaniem teologii pastoralnej powinna być refleksja nad działalnością eklezjalną. Wychodząc z eklezjalnej istoty i egzystencjalnych warunków, w jakich wypada Kościołowi być sobą, teologia pastoralna powinna zmierzać do sformułowania koncepcji teologii pastoralnej i odnowy duszpasterstwa.

Ujęcia teologii pastoralnej okresu posoborowego, opierając się na eklezjologii Soboru Watykańskiego II, przyjmują za przedmiot działalność Kościoła jako wspólnoty zbawienia. Według F. X. A r n o l d a działalność ta wyraża się przez przepowiadanie słowa, sprawowanie sakramentów oraz duszpasterstwo w szerokim znaczeniu. W refleksji pastoralnej należy uwzględnić istotę Kościoła, jego historyczno-społeczną strukturę oraz aktualne uwarunkowania działalności Kościoła. Owe uwarunkowania i specyfikacja działalności samourzeczywistniającego się Kościoła przez terazniejszą sytuację stanowi p r z e d m i o t f o r m a l n y teologii pastoralnej. Akcentuje się owe uwarunkowania, gdyż konkretna sytuacja, w której działa Kościół, musi realizować pośrednictwo zbawcze, nie jest przypadkiem, ale głosem Boga do Kościoła. Terazniejsza sytuacja, w której Kościół urzeczywistnia zbawienie, jest elementem konstytutywnym jego zbawczej działalności. Według przedstawicieli s z k o ł y t y b i n d z k i e j, autorów podręcznika *Handbuch der Pastoraltheologie*, p r z e d m i o t e m m a t e r i a l n y m teologii praktycznej jest życie i działalność Kościoła, rozumianego konkretnie i dynamicznie jako żyjący, działający i budujący się aktualnie i na przyszłość „organizm”. Zdaniem F. K l o s t e r m a n n a przedmiotem teologii pastoralnej jest budowanie i wzrost Kościoła jako wspólnoty zbawienia. Wspólnota ta powinna być – na podstawie refleksji biblijnej i teologicznej – określona w swej strukturze i elementach rozwoju.

Wedle przedstawicieli u j ę c i a p r a k s e o l o g i c z n e g o przedmiotem teologii pastoralnej jest refleksja nad praktyczną działalnością Kościoła. W refleksji tej teologia pastoralna musi wykorzystać „tradycję” jako ważny element analitycznego namysłu nad terazniejszą i przyszłą dzia-

łałnością Kościoła, docenić terażniejszość i teologicznie ją zinterpretować w kontekście „tradycji” oraz krytycznie ustosunkować się do propozycji zmian w działalności kościelnej. W ujęciu tym kładzie się nacisk na interpretację doświadczenia oraz oddziaływanie personalne. W ujęciu społecznopolitycznym teologii pastoralnej kładzie się nacisk na refleksję nad działalnością duszpasterską w świetle historycznej praktyki wyzwolenia.

Ujmując problem syntetycznie, należy powiedzieć, że przedmiotem teologii pastoralnej jest życie i działalność Kościoła jako wspólnoty ludu Bożego, przy czym przedstawiciele różnych ujęć akcentują odmienne aspekty owej refleksji. Jedni kładą nacisk na elementy eklezjologiczne, inni na budowanie wspólnoty lub elementy prakseologiczne czy społeczno-polityczne działalności kościelnej.

Z przeglądu dotychczasowych koncepcji teologii pastoralnej wynika, że pastorałiści rzadko wykorzystywali i wbudowywali organicznie w swoją koncepcję dorobek metodologiczny i merytoryczny poprzedników, nawet w ramach tego samego nurtu teologii pastoralnej. Powstało wiele nowych koncepcji teologii pastoralnej, nie zawsze lepiej przemyślanych niż koncepcje wcześniejsze. Sytuacja taka była brzemenna w konsekwencje naukowe i pastoralne.

Zadaniem, przed którym stoi teologia pastoralna obecnie, jest opracowanie zwartej i obiecującej koncepcji teologii pastoralnej. Może się to dokonać przez organiczną syntezę elementów wypracowanych w różnych koncepcjach teologii pastoralnej w ramach jednej, obejmującej wszystkie elementy i porządkującej zasady formalne teologii pastoralnej. Na problem ten zwracali już uwagę niektórzy pastorałiści trzydzieści lat temu⁷ ale do chwili obecnej nic w tej kwestii się nie zmieniło. Wydaje się, że trzeba pójść drogą syntezy metod stosowanych w ramach nurtu eklezjologicznego i prakseologicznego teologii pastoralnej: metody dedukcyjnej (K. Rahner, H. Schuster itd.) oraz metody indukcyjnej (F. Klostermann, R. Zerfass itd.). Takie podejście dałoby szansę równego traktowania w teologii pastoralnej eklezjologii egzystencjalnej i esencjalnej, teologii pastoralnej fundamentalnej i teologii pastoralnej szczegółowej.

⁷ Zob. F. Blachnicki. *Teologia pastoralna ogólna*. Cz. I Lublin 1971 s. 149-150; P. A. Liégé. *Position de la théologie pastorale*. „La Point théologique” 1971 s. 51-96.

IV NAUKI PODSTAWOWE I POMOCNICZE TEOLOGII PASTORALNEJ

Teologia pastoralna w s p ó ł p r a c u j e z i n n y m i d y s c y p l i n a m i t e o l o g i c z n y m i, a także z d y s c y p l i n a m i h u m a n i s t y c z n y m i. Niektóre z nich są potrzebne teologii pastoralnej na etapie analizy terażniejszej sytuacji, inne na etapie opracowywania imperatywów i programów działania. Teologia pastoralna wykorzystuje wyniki tych nauk, interpretując je w perspektywie teologicznej⁸

Teologia pastoralna pozostaje w ś c i ś ł y m z w i ą z k u z c a ł ą t e o l o g i ą. Poszczególne dziedziny teologii (teologia biblijna, fundamentalna, dogmatyczna, moralna, eklezjologia itd.) dążą do zgłębienia tajemnic wiary i norm moralnych, nie mogą jednak odrywać się od życia, gdyż prawdziwa teologia nie istnieje sama dla siebie, ale szuka pełnego urzeczywistnienia w życiu człowieka. Dlatego, w pewnym sensie, cała teologia pozostaje na usługach praktycznej działalności Kościoła. Teologia powinna zmierzać do duszpasterstwa, a duszpasterstwo powinno być ugruntowane w teologii. Nie oznacza to, że zadaniem teologii pastoralnej jest tylko zastosowanie w praktyce prawd i zasad religijnych, które zostały zgłębione na terenie innych dyscyplin teologicznych.

Chociaż zadania teologii pastoralnej nie polegają na samym tylko zastosowaniu w życiu chrześcijan i zbiorowości ludzkich zasad objawionych, bez odniesienia do potrzeb epoki, to jednak współpraca innych dyscyplin teologicznych z teologią pastoralną jest konieczna. Bez teologicznych podstaw duszpasterstwo zawisłoby w próżni. Chociaż znajomość teologii nie zawsze musi pokrywać się ze skutecznością pastoralną, to jednak racjonalna działalność duszpasterska wymaga uprzedniej refleksji teologicznej nad duszpasterstwem.

Teologia pastoralna zakłada współpracę z teologią historyczną, której przedmiotem są dzieje stawania się Objawienia Bożego oraz przekazywanie tego Objawienia przez Kościół. W pierwszym przypadku chodzi o t e o l o g i ę b i b l i j n ą, która zgłębia dzieje i treść Objawienia Bożego, w drugim przypadku mamy h i s t o r i ę K o ś c i o ł a, która zajmuje się zachowaniem i rozwojem Kościoła na przestrzeni wieków.

⁸ R. K a m i ń s k i. *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*. Lublin 1992 s. 114-115.

T e o l o g i a b i b l i j n a, poprzez badania naukowe, służy refleksji pastoralnej nad pośrednictwem zbawczym Kościoła. Chociaż z Biblii nie można bezpośrednio wyprowadzać wniosków dla działalności współczesnego Kościoła, to jednak Pismo święte stanowi punkt wyjścia w refleksji nad działalnością Kościoła dzisiaj. Nieodzowne jest tutaj zwłaszcza studium Pisma świętego Nowego Testamentu, ukazującego życie i działalność Kościoła Apostolskiego, który jest wzorem dla wspólnot chrześcijańskich wszystkich czasów.

H i s t o r i a K o ś c i o ł a, badając przeszłość, służy doświadczeniem teologii pastoralnej, do której należy troska o zachowanie i rozwój Kościoła w teraźniejszości i na przyszłość. Teologia biblijna i historia Kościoła przypominają duszpasterstwu różne postacie świętych, przyczyniając się w ten sposób do pobudzenia życia religijnego wiernych.

Przedmiotem t e o l o g i i d o g m a t y c z n e j jest poznanie i zgłębianie prawd wiary, które w szczególny sposób leżą u podstaw działalności Kościoła (Wcielenie, Odkupienie, chrystologia, pneumatologia, mariologia itd.). Podobnie t e o l o g i a f u n d a m e n t a l n a i e k l e z j o l o g i a zgłębiają prawdy wiary mające podstawowe znaczenie dla refleksji teologicznopastoralnej. T e o l o g i a m o r a l n a mówi o czynach ludzkich w odniesieniu do ostatecznego celu życia, a teologia pastoralna wskazuje, co i jak w obecnych warunkach należy czynić, aby członkowie Kościoła stosowali się do zasad moralnych. Zarówno teologia dogmatyczna i fundamentalna, jak i teologia moralna zajmują się prawdami religijnymi i wiarą, przyjęciem zaś wiary przez wiernych skupionych we wspólnotach religijnych zajmuje się teologia pastoralna.

Systematyczna refleksja należy do teologii spekulatywnej, a teologia pastoralna powinna korzystać z jej wyników. Jednakże, co podkreśla się w nowszych ujęciach teologii pastoralnej, teologia spekulatywna nie opracowała jeszcze dostatecznie wszystkich zagadnień, dlatego z konieczności trzeba w teologii pastoralnej zajmować się tą problematyką. Jest to często nieodzowne do prowadzenia badań nad działalnością Kościoła we współczesnym świecie. Czyni to teologia pastoralna w ramach teologii pastoralnej fundamentalnej (ogólnej). Ujęcie zagadnień teologii systematycznej pod kątem pastoralnym oraz ukazanie podstaw teologicznych duszpasterstwa (chrystologicznych, pneumatologicznych, eklezjologicznych itd.) jest konieczne także dla zintegrowania wszystkich dyscyplin częściowych teologii pastoralnej (katechetyka, homiletyka, liturgika i teologia

pastoralna w sensie ścisłym). Wszystkie te dziedziny pastoralne zajmują się Kościołem oraz jego działalnością i rozwojem w konkretnej sytuacji historycznej.

Prowadzenie refleksji naukowej nad aktualną sytuacją Kościoła wymaga współdziałania teologii pastoralnej z dyscyplinami pozateologicznymi, przedstawiającymi obraz kultury ludzkiej współcześnie i na przyszłość. Jedne z nich dostarczają wiadomości o człowieku, jego psychice, zachowaniu, tak indywidualnym jak i zbiorowym, o środowisku i różnych grupach społecznych, o sposobach i środkach oddziaływania indywidualnego i społecznego.

Na podkreślenie zasługuje współpraca teologii pastoralnej z psychologią, socjologią i pedagogiką pastoralną, katolicką nauką społeczną itd. W ramach kooperacji między tymi dyscyplinami a teologią pastoralną można wyróżnić dwa rodzaje relacji. Pierwszy rodzaj relacji to traktowanie wymienionych dyscyplin naukowych jako nauk pomocniczych teologii pastoralnej. Drugi model to traktowanie tych dyscyplin naukowych jako części (segmentu) teologii pastoralnej⁹ i był on stosowany w przeszłości¹⁰. Obecnie trudno traktować psychologię, socjologię, pedagogikę pastoralną itd. jako części teologii pastoralnej. Są to nauki autonomiczne, posiadające własny przedmiot, cel i metodę badań. Jeśli określa się je jako dyscypliny pastoralne, to tylko dlatego, że oddają usługi teologii pastoralnej.

Psychologia umożliwia poznanie osobowości człowieka, jego wewnętrzne przeżycia, poglądy oraz mechanizmy motywacyjne. Poprzez stawianie diagnozy różnych stanów psychiki ludzkiej ułatwia duszpasterstwu stosowanie odpowiedniej terapii pastoralnej.

Psychologia pastoralna i psychologia religii wskazują teologii pastoralnej na właściwości psychiczne ludzi, na ich różnorodne postawy i potrzeby psychiczne. Informują, jak należy przemawiać do ludzi, aby mogli przyjąć prawdę objawioną. Psychologia pastoralna nie ogranicza się tylko do teoretycznego przedstawienia zasad

⁹ Zob. A. Tomkiewicz. *Psychologia pastoralna – kierunki, zadania, metody*. W: *Teologia pastoralna*. Red. R. Kamiński. T. 1. Lublin 2000 s. 37

¹⁰ Według J. Müllera w dotychczasowej naukowej praktyce uniwersyteckiej pod nazwą „teologia pastoralna albo praktyczna” sytuowano następujące dyscypliny cząstkowe: katechetykę, homiletykę, liturgikę, teologię pastoralną (w wąskim znaczeniu), psychologię pastoralną, socjologię pastoralną, medycynę pastoralną, naukę o caritasie, misjologię. Wszystkie te dyscypliny były rozumiane jako dziedziny jednej teologii pastoralnej, zwanej teologią praktyczną. Zob. Müller. *Pastoraltheologie* s. 30-31

i prawidłowości, ale dąży do wskazania praktycznych sposobów postępowania w pracy duszpasterskiej, np. jak przeprowadzić rozmowę duszpasterską z kandydatami przygotowującymi się do małżeństwa, z osobami chorymi, jak przeprowadzić atrakcyjną katechezę w grupie młodzieżowej itd. Psychologia wskazuje na metody kształtowania dojrzałej religijności człowieka¹¹

S o c j o l o g i a p a s t o r a l n a ułatwia rozpoznanie środowiska społeczno-religijnego, co jest konieczne dla skutecznego planowania duszpasterskiego. Pozwala ona wniknąć w treść zjawisk życia religijnego oraz wykryć mechanizmy określonych postaw religijnych. Umożliwia głębsze i metodyczne poznanie zbiorowości, wnikliwą ocenę sytuacji religijnej, pozwala przeprowadzić dokładną analizę faktycznego stanu religijności, przez co przygotowuje grunt do skutecznej działalności duszpasterskiej, prowadzonej z wyczuciem sytuacji, potrzeb i ducha czasu.

Także k a t o l i c k a n a u k a s p o ł e c z n a współpracuje z teologią pastoralną w zakresie poznania i oddziaływania na środowisko społeczno-gospodarcze i religijne. Dostarcza ona teologii pastoralnej informacji w zakresie znajomości środowiska ludzkiego oraz poznania norm moralnych odnoszących się do życia społecznego i gospodarczego. Znajomość zasad i problematyki katolickiej nauki społecznej leży u podstaw wychowania laikatu do realizacji tych zasad w życiu codziennym.

Ważną nauką pomocniczą teologii pastoralnej jest p e d a g o g i k a p a s t o r a l n a, wskazująca metody owocnego i skutecznego realizowania założeń i planów duszpasterskich opierając się na prawach rozwoju osoby i wspólnoty ludzkiej i osiągnięciach współczesnej pedagogiki.

V WZAJEMNY STOSUNEK TEORII I PRAKTYKI KOŚCIELNEJ

W podejściu do problemu teorii i praktyki kościelnej występowały w przeszłości uprzedzenia lub uproszczenia. Efektem takiego nastawienia było powstanie d w u s k r a j n y c h t e n d e n c j i. Pierwsza tendencja głosiła p r y m a t t e o r i i n a d p r a k t y k ą. Przeważała ona przez długi czas w teologii i częściowo występuje jeszcze dzisiaj. Przedstawiciele takiego podejścia traktują teorię teologiczną jako wartość

¹¹ A. T o m k i e w i c z, *Ogólne zadania psychologii pastoralnej*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 30:1983 z 6 s. 257-260.

samą w sobie. Druga tendencja narzuca p r y m a t p r a k t y k i n a d t e o r i ą. W tendencji tej idzie o możliwie niezmiennie odtworzenie stanu Kościoła jako instytucji z przeszłości. Przy takim podejściu przejściowa praktyka staje się czymś niemal absolutnym.

Dotychczasowe próby podporządkowania albo nadrzędnego traktowania teorii lub praktyki kościelnej są niedopuszczalne i sprzeczne z założeniem współczesnej teologii pastoralnej. Skrajne próby rozwiązania tego problemu były szkodliwe dla działalności Kościoła i teologii pastoralnej. Nie może być dominacji jednego elementu nad drugim, ponieważ teoria i praktyka kościelna nie są przeciwstawne ani nie stoją obok siebie czy naprzeciw siebie, ale stanowią dwubiegunową i zróżnicowaną jedność. Teoria i praktyka nie są ani bezpośrednio czymś jednym, ani absolutnie od siebie różnym¹² Każda jednostronna refleksja naukowa zakłóca równowagę w tej dziedzinie, ponieważ przeciwstawia obustronnie uwarunkowaną rzeczywistość teologicznej teorii i kościelnej praktyki.

Wzajemny stosunek teorii i praktyki kościelnej jest stosunkiem obustronnego oddziaływania na siebie. Między teorią i praktyką kościelną powinna zachodzić jakościowa przemiana. Teoria potrzebuje sprawdzenia bądź też oparcia jej w praktyce, z kolei praktyka kościelna potrzebuje oceny w kontekście istniejącej teorii¹³

Jeżeli teoria wymaga sprawdzenia w praktyce, a praktyka potrzebuje oparcia w teorii, to nieodzowny jest także d i a l o g t e o r e t y k ó w i p r a k t y k ó w oraz sprawujących urzędy w Kościele. Dialog ten powinien służyć poszukiwaniu adekwatności i skuteczności duszpasterkiej w dobie obecnej. Teoretycy i praktycy duszpasterstwa, wychodząc nawet z przeciwstawnych doświadczeń i stanowisk, mogą na drodze dialogu dojść do ciekawych i konstruktywnych rozwiązań. Bez tego wzajemnego otwarcia się na siebie teoretyków i praktyków duszpasterstwa nie można uniknąć strat, i to z obu zainteresowanych stron.

Do powodzenia współdziałania potrzebne są kompetencje wszystkich uczestników dialogu. Tylko osoby z odpowiednimi kwalifikacjami w swojej dziedzinie pracy mogą kompetentnie prowadzić dialog pastoralny. Nakłada

¹² Zob. N. Greinacher. *Das Theorie-Praxis Problem in der Praktischen Theologie*. W: F. Klostermann, R. Zerfas. *Praktische Theologie heute*. München–Mainz 1974 s. 110-111, T. Neufeld. *Das Theorie-Praxis Problem als Anfrage an die Praktische Theologie*. „Franziskanische Studien” 61 1979 s. 216.

¹³ Neufeld. *Das Theorie-Praxis Problem* s. 218.

to na wszystkich obowiązków podnoszenia kwalifikacji, aby prowadzony dialog mógł służyć dobru całego ludu Bożego¹⁴

*

Na rozwój teologii pastoralnej w okresie posoborowym, oprócz zmian w samym Kościele, znaczny wpływ wywarły wielokierunkowe przeobrażenia w świecie. W kontekście tych przemian można lepiej zrozumieć i trafniej ocenić wysuwane w okresie posoborowym propozycje oraz tendencje w teologii pastoralnej. Kościół współczesny realizuje swoje posłannictwo w coraz trudniejszych warunkach, a aktualna sytuacja domaga się adekwatnej do potrzeb koncepcji teologii pastoralnej. Adekwatność koncepcji teologii pastoralnej zależeć będzie od tego, na ile pastorałści będą w stanie rozwiązać dyskutowane współcześnie problemy teologii pastoralnej.

BIBLIOGRAFIA

- B i e m e r G., S i l l e r P Grundfragen der Praktischen Theologie. Mainz 1971.
- B l a c h n i c k i F.: Teologia pastoralna ogólna. T. 1-2. Lublin 1970-1971.
- C e r i a n i G.: Introduzione alla Theologia Pastorale. Roma 1961.
- D a i b e r K. F.: Grundriß der Praktischen Theologie als Handlungswissenschaft. München–Mainz 1977.
- Einführung in die Praktische Theologie. Hrsg von R. Zerfass, N. Greinacher München–Mainz 1976.
- F l o r i s t a n C., U s e r o s M.: Teología de la acción pastoral. Madrid 1968.
- G i l a r d i E.: Teologie politiche della liberazione. Osservazioni metodologiche. „La Scuola cattolica” 104:1976 nr 2 s. 137-191.
- G i o r d a n i B.: Il colloquio psicologico nell'azione pastorale. Roma 1972.

¹⁴ R. K a m i ń s k i. *Teoria i praktyka we współczesnej teologii pastoralnej*. „Atencum Kapłańskie” 75:1983 z. 2 nr 444 s. 264-268.

- Goldbrunner J.: Inkarnation als Prinzip der Pastoraltheologie. W: F. Klostermann, R. Zerfass. *Praktische Theologie heute*. München–Mainz 1974 s. 132-140.
- Greinacher N.: Das Theorie-Praxis Problem in der Praktischen Theologie. W: F. Klostermann, R. Zerfass. *Praktische Theologie heute*. München–Mainz 1974 s. 103-118.
- Handbuch der Pastoraltheologie. *Praktische Theologie der Kirche in ihrer Gegenwart*. Hrsg von F. X. Arnold, F. Klostermann, K. Rahner, V. Schurr, L. M. Weber. Bd 1-5. Freiburg im Br. 1964-1972.
- Hiltner S.: *Preface to Pastoral Theology* New York 1968.
- Kamiński R.: Teoria działania Kościoła jako problem teologii pastoralnej. „*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*” 29:1982 z. 6 s. 55-68.
- Kamiński R.: *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*. Lublin 1992.
- Kamiński R.: Pojęcie i problematyka teologii pastoralnej. „*Roczniki Teologiczne*” 47:2000 z. 6 s. 55-66.
- Klostermann F.: *Prinzip Gemeinde. Gemeinde als Prinzip der kirchlichen Lebens und der Pastoraltheologie als der Theologie dieses Lebens*. Wien 1965.
- Lehmann K.: Das Theorie–Praxis Problem und die Begründung der Praktischen Theologie. W: F. Klostermann, R. Zerfass. *Praktische Theologie heute*. München–Mainz 1974 s. 81-102.
- Liégé P. A.: Position de la théologie pastorale. „*La Point théologique*” 1971 s. 51-96.
- Majka J.: *Metodologia nauk teologicznych*. Wrocław 1981.
- Marlé R.: *Le projet de théologie pratique*. Paris 1979.
- Midali M.: Attuali correnti e progetti di theologia pastorale fondamentale. „*Salesianum*” 40:1978 nr 4 s. 845-876.
- Midali M.: *Teologia pastorale o pratica*. Roma 1991
- Müller A.: *Praktische Theologie zwischen Kirche und Gesellschaft*. W: F. Klostermann, R. Zerfass. *Praktische Theologie heute*. München–Mainz 1974 s. 15-26.
- Müller J.: *Pastoraltheologie. Ein Handbuch für Studium und Seelsorge*. Graz 1993.
- Neufeld T. Das Theorie–Praxis Problem als Anfrage an die Praktische Theologie. „*Franziskanische Studien*” 61:1979 nr 2-3 s. 210-225.
- Otto G.: *Grundlegung der Praktischen Theologie*. München 1986.
- Reger F.: *Person oder Gesellschaft? Zur Problematik der Pastoraltheologie heute*. Frankfurt 1978.
- Schuster H.: Istota i zadania teologii pastoralnej. „*Concilium*” (wyd. pol.) 1965-1966 nr 1-10 s. 154-161.
- Teologia pastoralna*. Red. R. Kamiński. T. 1. Lublin 2000.
- Tomkiewicz A.: Ogólne zadania psychologii pastoralnej. „*Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*” 30:1983 z 6 s. 256-265.
- Woronowski F.: Istota teologii pastoralnej. W: *Rozważania duszpastersko-katechetyczne*. [bez red.]. Poznań–Warszawa–Lublin 1967 s. 99-243.
- Woronowski F.: *Wprowadzenie do teologii pastoralnej*. Lublin 1972.

- Z u b e r b i e r A.: Materiały do teorii teologii praktycznej. Warszawa 1974.
Z u b e r b i e r A.: Metoda teologii praktycznej. „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 15:1982 s. 59-65.
Z u l e h n e r P M.: Pastoraltheologie. Bd. 1-4. Düsseldorf 1989-1990.

PROBLEMS DISCUSSED IN PASTORAL THEOLOGY

S u m m a r y

The conception of pastoral theology undergoes continuous development. In relation with this there is an ongoing discussion as regards its development, its name and specific character, the formal principle of pastoral theology and the internal relationship of its composite disciplines, the relationship between pastoral theology and other scientific disciplines, and the relationship between theory and church practice. The adequacy of pastoral theology today and in the future will depend on the way we solve its problems that are under discussion at the moment.

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: teologia pastoralna, teologia praktyczna, nauka normatywna, zasady, normy, koncepcja, teoria, praktyka, problemy dyskutowane.

Key words: pastoral theology, practical theology, normative science, principles, norms, conception, theory, practice, problems under discussion.